

Filmaffisch. "Condemned Women" (1938).

Från redaktionen

Är kvinnor och män lika inför lagen i (det svenska) rättssamhället? Enligt grundlagen är de det, men bemöts de lika i rätten där lagarna ska tillämpas och rättvisa skipas? Nej, svarar några av de kvinnor som medverkar i detta nummer. Nej, sa de kvinnor som 1981 medverkade i *KVTs* temanummer om sexualitet, makt och orätt. Har då ingenting hänt under de tio år som gått? Skulle det här numret av *KVT* snarare ha titeln »Kvinnor och orätt»?

Visst har förändringar skett. Vi har nu en jämställdhetslagstiftning och en ombudsman, JÄMO, som ska förhindra könsdiskriminering i arbetslivet. Sexuella trakasserier på jobbet har uppmärksamats, och i utredningsförslagen till en förändring av jämställdhetslagen finns förslag om ett uttryckligt förbud mot detta. På det rättsliga området har bl a kvinnor som utsatts för sexuella övergrepp nu rätt till måls-

ägarbiträde vid rättegången, och vi har fått en lag om besöksförbud för män efter misshandel i hemmet. Till juristutbildningen antas nu en majoritet av kvinnor, och vid tingsmeriteringen är andelen kvinnor 50 procent. Vi får allt fler kvinnliga åklagare och domare.

Detta är dock små modifieringar och förbättringar. Ett lappverk, skulle den amerikanska juridikprofessorn Catharine A MacKinnon kalla det, ett lappverk som inte kan leda till några grundläggande förändringar och förbättringar så länge lagarna och rätten inte utgår från kvinnors verklighet. Att den inte gör det har vi i Sverige fått ett tydligt och brutalt exempel på genom de två rättegångarna om mordet på Catherine da Costa.

Under 1988 inträffade vad många ville beteckna som en rättslig skandal. Två läkare åtalades för att ha mördat och styckat en prostituerad

kvinnu. Den ene läkaren var också åtalad för incest. Efter två rättegångar konstaterades läkarna vara skyldiga till styckningen men de friades i fråga om mordet. Styckningen rubricerades som griftefridsbrott, och för det hade preskriptionstiden utgått. Inceståtalet lades ner. Att rättsskandalen egentligen handlade om offrens ställning och behandling i dessa rättegångar togs inte upp i den stora massmediabevakningen av målet. Varför?

Två läkare, Kajsa Sundström-Feigenberg och Bengt Erik Ginsburg, protesterade i *Läkartidningen* mot en ledarkommentar av Läkarförbundets VD Bo Hjärne om läkarnas rättssäkerhet då Kammarrätten upphävde beslutet om indragning av de två läkarnas legitimationer. Uppropet i *LT* följdes av starka protester från kvinnliga läkare, ytterligare ledarkommentar och nya debattinlägg. I dag ligger en anmälan mot Socialstyrelsens vetenskapliga råd hos JO, fortfarande under utredning. Läkarförbundet utreder om läkarna ska utslutas ur förbundet för komprometterande yrkesutövning. I vår ska Kammarrätten åter ta upp legitimationsfrågan. Detta handlar dock i allt om den kollegiala yrkesfrågan; om allmänhetens förtroende för läkarkåren. Den rättsliga behandlingen av offren har inte fått motsvarande uppmärksamhet.

*

I Norge tycks förhållandena och debattrummet vara något annorlunda. I Oslo hölls under hösten förra året ett seminarium som samlade deltagare från många olika områden för att diskutera hur man kan förbättra offrets ställning i rätten när det gäller sexuella övergreppsmål, lagstiftning och praxis, och hur sexuellt våld mot kvinnor och barn kan synliggöras och förebyggas.

Vi inleder detta nummer om kvinnor och rätt med en samlingsartikel från det seminariet, som ur ett kvinno- och rättspolitiskt perspektiv diskuterar hur någonting sådant som Catrine-målet kunde få inträffa, och hur kvinnor och kvinnoforskning kan agera och hindra detta från att hända igen.

Hur detta skulle kunna ske skisserar Catharine A MacKinnon i sin artikel »Plädering för en feministisk rättsteori». Lagarna återspeglar ett

samhälles mansdominans och upprätthåller de sociala skillnaderna mellan könen, menar hon, och hävdar att verklig jämlikhet kräver förändring, inte återspeglning. Det behövs en ny rätts-teori som utgår från kvinnors verklighet.

Kvinnors könsspecifika verklighet vill också Annika Snare lyfta fram i sin artikel om »Kvinnors laglydighet och brottslighet». Kvinno-brottsligheten har ökat under de sista årtiondena, men ofta har analysen av detta stannat vid sensationella tidningsartiklar. De vetenskapliga studier som ägnats den har bl a förklarat den ökade kvinnobrottsligheten med att tillfällena att begå brott har blivit fler i och med kvinnors inträde på arbetsmarknaden, och att de psykiska barriärerna mot brott, som den kvinnliga socialisationen skapar, blivit färre. Snare menar att kvinnlig brottslighet är kontextuell, dvs att kvinnor begår brott i ett visst sammanhang, ofta inom den s k omsorgsrationaleten. Fattiga kvinnor t ex, tillskansar sig pengar för att bättre kunna ta hand om sina barn. Men trots den ökade brottsligheten bland kvinnor, så menar Snare att vill man lära sig något om *laglydighet*, är det kvinnorna man bör studera.

Sedan 1981 har kvinnors rätt till fri abort blivit befast i Sverige. Utomlands ser vi dock många exempel på hur nykonservativa krafter försöker frånta kvinnorna deras rätt till självbestämmande över reproduktionen. I USA tvingas kvinnor åter demonstrera för aborträtten, och i det nya Tyskland beskär de rättigheter de östtyska kvinnorna haft, men som nu försvinner i den nya gemenskapen. I Sverige har abortfrågan fått ny aktualitet genom de möjligheter att välja bort ett enskilt foster som utvecklingen inom den nya fosterdiagnostiken ger. I höst kommer propositionen om »Den gravida kvinnan och fostret – två individer» att läggas fram för den svenska riksdagen. Reaktionerna har hittills varit starka från främst handikapprelsernas håll. I artikeln »Fosterdiagnostik och rätten att välja» diskuterar Henriette Sinding Aasen den snabba utvecklingen och kvinnors nya valmöjligheter utifrån ett kvinnorättsligt perspektiv. Så länge som det omgivande samhället ser ut som det gör, ger orden om självbestämmande och valfrihet inga reella alternativ, menar hon, utan blir i själva verket ett tvång till att handla utifrån den information som bjuds. Är rätten att värdera ett fosters kvalitet en kvin-

norä tighet som det är viktigt att kämpa för? frågar hon.

Slutligen diskuterar Harriet Bjerrum Nielsen och Monica Rudberg i sin artikel om »Kön, modernitet och postmodernitet» hur de samhälleliga moderniseringsprocesserna också påverkar individens psykiska struktur. Håller könet som social och psykisk kategori på att utplånas i ett förändrat könsrollsmönster frågar de

sig, och besvarar frågan nekande med att könet fortfarande är relevant. Könet överlever i ny form, men hurdant?

Till det här numret har Eva Tiby, kriminolog, och Karin Widerberg, rättssociolog, bidragit med många idéer och stort intresse. Vi tackar dem för det arbetet!

Med detta nummer vill vi också önska alla våra läsare ett gott 1991 i sällskap med *KVT*.

MEDVERKANDE I DETTA NUMMER

Henriette Sinding Aasen är forskningsstipendiat vid Avdelningen för kvinnorätt, Institutet för offentlig rätt, Universitetet i Oslo.

Sun Axelsson är författare och poet och har gett ut en rad böcker, bl a den autofiktiva sviten *Drömmen om ett liv* (1978), *Honungsvargar* (1984) och *Nattens årstid* (1989). Nu senast aktuell med stadslivsskildringen *Jag har en själ i Paris*, 1990.

Harriet Bjerrum Nielsen är cand.phil. i danska och språkpsykologi. Anställd som försteamanuens vid Pedagogisk Forskningsinstitut, Universitetet i Oslo. Har i många år forskat om könsocialisation i och utanför skolan. Har tillsammans med Monica Rudberg (se nedan) utgivit boken *Historien om jenter og gutter. Kjønnssosialisering i et utviklingspsykologisk perspektiv*, Oslo 1989 (svensk utgåva under tryckning).

Catharine A MacKinnon är professor i juridik vid Osgoode Hall, York University i Toronto, och gästforskare vid Institute for Research on Women and Gender, Stanford University. Har skrivit ett flertal artiklar och böcker om feminism och sexualitet i det patriarkala samhället, bl a *Feminism Unmodified* (1987) och *Towards a Feminist Theory of the State* (1989).

Hanna Olsson är skribent, terapeut och tidigare författare till boken *Skulden* (1984). Hon har också som utredningssekreterare skrivit om prostitution och psykiatri.

Monica Rudberg är mag.art. i psykologi, och anställd som försteamanuens vid Pedagogisk Forskningsinstitut, Universitetet i Oslo. Har sysslat speciellt med könsrelationer i ungdomsgång. Arbetar för närvarande tillsammans med Harriet Bjerrum Nielsen (se ovan) på ett projekt om »könets förändring» i ett tregenerationsperspektiv.

Annika Snare är doktor i kriminologi, har arbetat vid Institutet för kriminologi och straffrätt i Oslo, och är nu knuten till Kriminalistisk institut i Köpenhamn. Hon har medverkat som författare och medredaktör i två samlingsverk, *Kvinnors skuld – en nordisk antologi i kriminologi* (1983) och *Kvinnor, alkohol och behandling – en nordisk antologi* (1986).

Karin Widerberg är professor i rättssociologi, Oslo, och forskningsledare vid Senter for kvinneforskning, Oslo universitet. Har i ett flertal artiklar och böcker arbetat med problemställningar rörande förståelsen av kvinnoförtryck (särskilt i relation till rätten) samt frågeställningar kring kön och kunskapsproduktion.